

KNJIGA ČEVLJARSKE BRATOVŠČINE NA VRHNIKI

Knjigo čevljarske bratovščine na Vrhniki od leta 2015 hrani Cankarjeva knjižnica Vrhnika. Kupila jo je v Trubarjevem antikvariatu v Ljubljani. Vezana je med kartonski platnici (24,5 x 18,5 cm), ki sta prevlečeni z zelo tankim usnjem. Listi imajo vodni žig: 3 K[rajcarji], podobo ribe in letnico 1803. Nekaj listov ima okrogel odtis kovinskega pečatnika dacarskega urada z napisom Drei Kreuzer. Od leta 1804 do leta 1940 je vanjo pisalo več rok. Napis na nalepki, oblikovani v stilu nalepk iz konca 18. stoletja, je močno obledel. Razbrati je mogoče le tole: VRP. B. S. R. ... Od Bratouschne Shostarske ... BO ... Habe ... Homovc Franc ... in zapis imena kasnejše roke: Arhar Jožef Vrhnika. Na prvem listu v knjigi sta, po pisavi sodeč, zapisali dve roki v prvi polovici 20. stoletja imeni oskrbnikov bratovščine Josipa Arharja in Franca Homovca.

Bratovščine so stare združbe pobožnih ljudi enakega socialnega ali poklicnega stanu, ki so imeli nek skupni interes, si medsebojno duhovno in materialno pomagali in podpi-

rali ter se skozi razne pobožnosti, molitve, maše za mrtve in žive bratovščinarje, s skupnim nastopanjem pri verskih obredih (na katerih so se zbirali pred svojim oltarjem in nastopali v procesijah za svojim banderom ali drugim znamenjem), podpirali gradnje in vzdrževanje cerkvenih poslopij in njihove opreme, imeli ustanove za maše in druge verske ustanove, se priporočali Bogu, Materi Božji in svetnikom (patronom), prirejali pa so tudi skupne pojedine ter se javno uveljavljali v svojem okolju. Nekatere bratovščine so si pridobivale tudi posest zemlje in poslopij ter imele skupne blagajne – »skrinjice«, v katerih so hranile dokumente in denar. Prve bratovščine so nastale že v visokem srednjem veku, v 13. stoletju, in so bile tesno navezane na župnijske in vikariatske cerkve ter podružnične cerkve oziroma na njihove srenje. Zato najdemo nekaj redkih bratovščin, npr. v vikariatu Radeče in Sevnica, tudi v popisu cerkvenih dragocenosti v letu 1525, ki naj bi jih po ukazu deželnega kneza porabili za financiranje obrambe

77. Sveta brata Kerišpin in Krišpinijan (umrla okoli 303), 25. oktober.

Doma sta bila iz Rima, v času Dioklecijanovega preganjanja pa sta se okoli leta 303 zatekla v Galijo (sedanjo Francijo), kjer sta se izučila čevljarške obrti in revežem zastonj popravljala obutev. Kmalu so ju zaradi krščanske vere prijeli in usmrtili. Omenjamo ju zato, ker sta zavetnika čevljarjev, strojarjev, sedlarjev ter krojačev in tkalcev in je bilo njuno podobo mogoče najti v številnih delavnicah, zlasti čevljarških. (Vir: <http://revija.ognjisce.si/iz-vsebine/pricevalec-evangelija/1326-krispin-in-krispinijan-umrla-ok-303>).

dežele pred Turki.¹ Na Vrhniskem v tem popisu ni navedena nobena bratovščina.

Nekatere bratovščine so se razvile v obrtniške zveze – cehe. Najštevilnejši cehi so bili v Ljubljani, najstarejši med njimi pa krznarski, krojaški, čevljarški in kovaški ceh. Čevljarški cehi so bili še v drugih mestih, tako v Gorici, Kranju, Škofji Loki. Ali so bili vrhniški čevljarji povezani z ljubljanskim čevljarškim cehom?

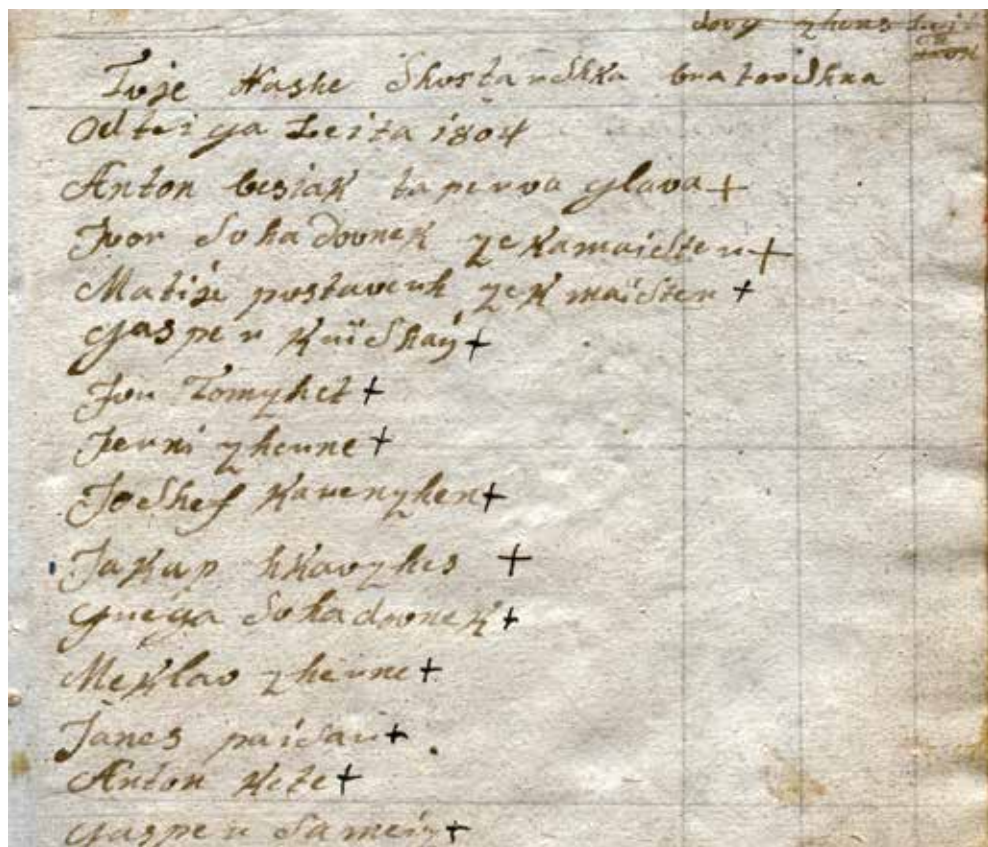
Leta 1771 je vlada na Dunaju ukazala popisati bratovščine in njihovo premoženje ter preveriti njihove ustanovne dokumente. Deželno glavarstvo Kranjske je oblikovalo za to nalogo posebno komisijo, ki je popis končala novembra 1773. Ugotovila je, da je na Kranjskem bilo tedaj 395 prijavljenih duhovnih oziroma cerkvenih bratovščin ter 85 cehovskih bratovščin. Na Vrhniki je bila tedaj pri vikariatski cerkvi sv. Pavla bratovščina sv. Rešnjega telesa in pri podružnični cerkvi sv. Trojice bratovščina sv. Štefana.² Prva je imela 108 članov, druga pa 88 članov. Obe bratovščini sta zbirali prostovoljno miloščino, ki pa je komaj zadoščala za bratovščinske maše in za nakup sveč, razsvetljavo.³ Leta 1783 je cesar Jožef II. z dekretom ukazal odpraviti vse bratovščine. Štiri leta pozneje, leta 1787, je ljubljanski škof poročal v Rim, da v škofiji ni več nobene bratovščine.⁴

Dvajset let potem, ko so bile bratovščine s dekretom cesarja Jožefa II. že odpravljene, so na Vrhniki ustanovili bratovščino, ki so jo imenovali »šostarska«, to je čevljarško bratovščino, ki si je izbrala za svojega zavetnika sv. Krišpina, svetnika, katerega god Cerkev praznuje 5. decembra. Sveta brata Krišpina in Krispiana so čevljarji čistili kot svoja zavetnika. Sliko obeh so imeli vrhniški čevljarški bratovščinarji naslikana na svojem banderu, ki so ga hranili v podružnični cerkvi sv. Trojice.⁵

Ustanovnega dokumenta vrhniške čevljarške bratovščine nisem našel. Bratovščina se je navezovala na izročilo bratovščin na Kranjskem: imela je voljeno vodstvo, vodila je knjigo članov, pobirala članarino, nastopala pri pobožnostih s svojim banderom, »štiftala«, se pravi, ustanavljala in plačevala za pokojne in žive bratovščinarje svete maše, skrbela za dostojen pogreb umrlih, nabavljala sveče in posojala denar iz bratovščinske blagajne. Člani bratovščine so plačevali letno članarino. Pisanih pravil svojega delovanja ni imela in tudi ni bila registrirana pri cerkvenih in ne pri političnih oblasteh.

Prvi seznam članov vrhniške čevljarške bratovščine je bil v bratovščinsko knjigo vpisan leta 1804: »To je nashe Shostarska bratovshna od teiga Leita 1804«. V zapisniku z dne 18. januarja 1933 je sicer rečeno: »Danes je [bratovščina] stara 126 let«, in naj bi bila torej ustanovljena leta 1807, a njeno ustanovno leto je gotovo leto 1804, saj je bil prvi naslednji datiran vpis v knjigi narejen konec decembra 1806.

V seznamu bratovščinarjev je bilo leta 1804 triindvajset bratov z Vrhnike in štirje s Stare Vrhnike. Člani bratovščine so bili samo moški.⁶ Anton Bezjak (Besjak) je bil tedaj »ta prva glava« bratovščine, Ivan Suhadolnik (Suhadovnek) in Matija Pustavrh (Pustaverh) pa sta bila »zekmaistra«, vsekakor čevljarška cehovska mojstra. Drugi člani z Vrhnike so bili: Gašper Križaj, Ivan Tomšič (Tomzhjet), Jernej Černe, Jožef Korenčen, Jakob Kavčes (Hkavzhes), Gregor Suhadolnek, Meklav Černe, Janez Pajsar, Anton Kete, Gašper Zamejc, Ivan Pustaverh, Jožef Smertnik, Gregor Sajovic, Jakob Rihar, Jakob Šemarli, Ivan Kavčec (Hkovzhez, Hkavuzh), Gasper Tomc, Anton Kristjan, Gregor Šinkovic, Jakob Pajsar, člani s Stare Vrhnike pa so bili: Matija Grom, Tomaž Grom »al pa Zhuk« (Čuk), Primož Križaj ter Luka Grom.

78. Prvi seznam članov vrhniške čevlarske bratovščine (del) v bratovščinsko, knjigo vpisan leta 1804.

V drugem seznamu članov bratovščine enainštirideset let pozneje z naslovom »Tu sa popisani kar Nass je V shushtarski Brataushni Antuerharjeu v Teim leitu 1845« je še 15 bratov rokodelcev (Antuerharji). Od ustanovnih jih je bilo še štiri, devet bratov pa ima priimke kot ustanovni člani, kar nakazuje, da se je članstvo v družbi »dedovalo«. Cehovska mojstra sta postala Gregor Šinkovec in Matija Pustavrh, Gašper Tomšič pa je postal pisar bratovščine. V zapisih posojil, dolgov in poravnjav v letih 1816 in 1838 najdemo imena bratov, ki jih ni na navedenih seznamih.

V devetdesetih letih 19. stoletja je bratovščina štela 26 članov: 18 moških in 8 žensk. Pred tem letom ni v knjigi zapisane nobene

ženske, je pa zapis iz leta 1804, ki pravi: »K nam se pa perkopiše drug Moshki ino Shen-ske Savole Sveteh Mash Katere so Shtiftane ino Teih je 13«, kar je razumeti, da se ustanovne maše morejo pripisati na druge moške ali ženske. Bratovščino je v letih 1900–1917 krajši ali daljši čas plačevalo 89 članov; 34 moških in 55 žensk. Največji porast števila članov je bil leta 1900 (81). V letih od 1921 do 1939 je bilo plačnikov članarine za krajše ali daljše obdobje 97 (54 moških in 43 žensk). Leta 1936 je nastal seznam članov, ki so plačali članarino za leto 1936⁷. Za leto 1939 je članarino plačalo še 21 članov, za leto 1940 pa le trije. Dne 7. maja 1939 je bil tudi zadnji sestanek vodstva bratovščine.

Člani bratovščine v letih 1891–1939

Matevž Albreht, 1895–1916	Janez Krašovec in žena Jera, 1900–1910
Marija Albreht, +1897	Marija Langenvalter, 1900, +1910
Matevž Arhar, 1900, 1901	Marjeta Malavašič, 1900–1906
Marija Arhar, 1900, 1901	Andrej Mivšek in žena Terezija, 1892
Jožef in Franca Arhar, 1900–1910	Marija Malovrh, 1895
Ana Adamič, 1897	Marija Mrlak, 1900–1902
Lorenc Brenčič, 1898–1902	Franc Maček in žena Neža, 1900–1912+
Helena Dolenc, 1900–1908	Neža Novak, 1900–1913+
Katarina Fajgelj, 1900–1901	Franc Nagode in žena Terezija, 1900–1916
Jože in Marija Gregorka, 1893–1901	Anton Nagode in žena Katarina, 1900–1917
Uršula /Gregorka/, 1902–1916	Jakob Nagode in žena Marija, 1900–1916
Janez Gregorka in Helena	Anton Nagode, zidar, 1900–1917
Neža Grom, 1892	Matija Nadlišek in žena, 1900–1917
Andrej in Marija Golob, +1900, 1902	Neža Nadlišek, 1900–1913
Gašpar Habe, +1899	Jakob Nagode, 1897–1910
Franc in Elizabeta Jurjovčič, 1900–1917	Helena Narobe, 1900–1917
Margareta Jeraj, 1900–1917	Gašper Oblak in žena, 1897
Marija Jeraj, 1900–1909	Meta Ogrin+, 1900, 1906
Primož Japelj, 1900–1915	Franc Opeka, 1895
Anton Jesenovic in žena, 1900–1917	Jera Petrič, 1897
Matevž Jesenovic in žena, 1900–1910 (ko je Matevž umrl)	Marija Pajsar, 1900
Fric Jeršinovic in žena Viktorija+, 1900–1917, 1939	Franc Pajsar in žena Marjana, 1900–1917
Jurij Jerina, 1900	Jože Rozman in žena, 1899–1913
Mihael Kolenc, 1897	Franca Rep in Marija, 1900–1917
Franc Kočar in žena, 1900–1917	Janez Rep, 1900–1917
Matija Klama, 1896	Marija Slavec, 1900–1917
Marija Kršmanec, 1889	Marija Slabe, 1900–1906
Helena Kavčič, 1895	Jože Smrtnik in žena, 1900, 1901, 1921–1923
Marija Kenk, 1891	Ana Srše+, 1900–1912
Lorenc Krže in žena Lucija, 1890	Franc Šušteršič in žena, 1900–1912, žena se je včlanila 1909
Nikolaj Korže, 1897	Franc Skvarče, +1896,
Janez Kržič in žena Elizabeta, 1900–1917	Franc Stržinar, 1901–1903
Franc Kavčič, 1900–1915	Matija Šurca, 1900–1916
Franc Kogovšek in Helena, 1897–1916 (ko sta oba umrla)	Pavel Šurca, 1900–1917
	Janez Šurca, 1900–1906
	Ignac Štirn, 1897–1913

Ana Šele, 1900–1913	Franc Oblak, sin, 1922–1926, je plačal za na-prej za leto 1938
Uršula Siegerhofer, 1900–1907	Margareta Jeraj+, 1920–1927
Ivan Tomšič in žena Avrelija, 1900–1913	Franc Opeka, sin, 1923–1930, 1938, ni več
Neža Trček+, 1900–1904	Ivan Jerebic in žena, 1920–1923, umrl
Elizabeta Tršar, 1900–1916	Franc Homovc in žena, 1924–1939, Franc umrl 10. marca 1939
Marija Tršar+, 1900–1907	Franc Jesenko, pismonoša, in žena 1920–1938
Ana Umek+, 1900–1906	Franc Rode Čot+, 1922–1924
Marija Vrhovc+, 1900–1912	Jože Ogrin ml., 1933
Ana Vrhovc+, 1900–1912	Ciril Furlan ml., 1933
Ana Zelenec+, 1900–1908	Franc Jereb, zoder, in žena, 1920–1930, ni več
Franc Zelenec, 1900	Tomaž Habe, 1924–1939
Franca Hodnik, 1901–1916	Fric Jeršinic, 1920–1939
Jernej Zakovšek, 1900–1910	Franc Jurjevčič z Gase+, 1924
Franc Žitko in žena Marija, 1900–1916	Frančiška Štirn Dermašca, 1924–1933, ni več
Janez Osenk, 1902–1904	Jesenovic Grilka+, 1920–1923
Katarina Nagode, 1909–1916	Matija Krašna+, 1921–1924, umrl
Neža Gorjanc, 1909–1917	Franc Kočar in žena, Modrijan, 1920–1923
Ana Šušteršič, vpisana 1909, prepisana k možu Francu, 1910	Štefan Jurjevčič in žena, 1924–1939
Franc Jesenko in Helena, 1909–1916	Franc Kaučič Horvat, žena, 1920–1924
Marija Šurca, 1909–1916+	Johana Slabe, 1937–1938
Franc Novak in žena, 1912–1916	Alojzij Kaučič in žena, 1920–1939
Marija Šurca Srškovka+, 1921–1928	Janez Brenčič, sin, 1926–1930, ni več
Jernej Dobvrovoljc in +žena, 1927–1939	Janez Kržič+, 1920–1928, ni več, umrl
Jožef Arhar in žena Franca+, 1920–1930	Ivan Oblak, mlajši sin, 1926, 1929–1930, ni več
Janez Jurjočič, zoder (?), 1934	Terezija Nagode, babica, 1920–1928
Anton Molk, 1934	Ivan Čepon, tišlerski mojster, 1929–1939, umrl 1940
Ignac Nagode, 1934	Anton Nagode+, 1920–1929
Matevž Albreht+, 1920–1930	Franc Petkovšek Šubc, 1928–1931, ni več
Jožef Brenčič Šimc, 1920–1940	Jakob Nagode+, 1920–1927, umrl
Neža Gorjanc, +1934, 1920–1934	Ivana Petkovšek Bšun (?), 1928–1931, ni več
Pavel Štirn, sin, 1922–1939	Anton Nagode, zidar, 1920–1939
Franc Hodnik +in žena, 1920–1929	Amalija Turšič, 1929–1939
Vincencij Molk, 1922–1927, Jakob Molk, 1930–1931, ni več	
Franc Jurjovčič, svetega Pavla mežnar, in žena, umrla, 1920–1939	

Pavel Nagode, 1920–1930, ni več zapisan
 Helena Narobe+, 1920–1924
 Matija Nadlišek+ in žena, 1920–1935, mož umrl
 Ivana Treven(ova), 1923–1939
 Franc Novak in žena, mož umrl 15. februarja 1939 /v/ Karlovcu,
 1920–1939, Marija Novak, Nova cesta 22, vplačala za leto 1940
 Katarina Nagode+, 1920–1929
 Marija Rupnik, po domače Rebova Mici, se je vpisala, ko je 1936 Mica umrla 1936–1939
 Martin Mesec in žena, Markovc+, 1920–1937, (umrl 1937)
 Jožef Mesec, sin, 1925–1928
 Ivan Oblak, Birt (?) in +žena, 1920–1939
 Ignac Oblak, sodar, 1921–1930, ni več
 Franc Pajsar in žena, umrl 1921, 1921–26
 Franc Petkovšek, 1921, 1927
 Jera Petkovšek+, 1924–1928
 Janez Pelan+ in žena, 1921–1931, ni več
 Marija Rep in Franca, je umrla, 1920–1936, ni več
 Janez Šemrov in žena, Pavkar iz doline, 1926, 1927, ni več
 Janez Rep+ in žena Ivana+, 1920–1929, ni več
 Franc Marinčič in žena Jožefa, 1927–1939, ni več
 Ivan Sluga Štaroc, 1920–1933
 Franc Brenčič Mro(v)c in žena, oštir, 1926–1939
 Ana Stržinar, 1920–1929, ni več
 Marjana Pajsar, + umrla, 1929–1931
 Marija Šušteršič, + umrla, 1920–1928
 Karol Šurca Mevc in žena, 1920–1925
 Pavel Šurca Močan, 1920–1931, ni več

Jakob Kunstelj, 1924–1932, ni več
 Ignac Štirn, + umrl, 1920–1929
 Franc Gutnik, 1925, 1926
 Ignac Sternen+, 1920–1923
 Marija Slavec, + umrla, 1920–1923
 Ana Šele, 1920–1922
 Frančiška Jesenko, 1927–1939
 Ivan Tomšič in žena, 1920–1923
 Franc Stržinar+, 1924–1929
 Franc Žitko+ in žena, 1920–1923
 Anton Jelovšek Ješkovc, 1930
 Franc Verbič, 1930
 Jernej Zakovšek, 1920–1930
 Andrej Opeka Šarovc, 1920–1930
 Andrej Opeka mlajši, 1931–1932
 Martin Umek pristopil 1939, 1939–1940

Člani vrhniške čevlarske bratovščine niso bili po poklicu čevljarji. Morda so bili le njeni pobudniki, na kar nas navajata dva »Zekmashtra«. Člani bratovščine so bili npr. pismonoša, tišlerski mojster, sodar, zidar, babica, cerkovnik cerkve sv. Pavla.

Jože Arhar, oskrbnik oziroma vodja bratovščine, je umrl leta 1930. Denarne posle bratovščine je tedaj do smrti marca 1939 vodil Franc Homovc, za njim pa je na sestanku 7. maja 1939 vodstvo prevzel Jožef Brenčič. Po Arharjevi smrti je prišla bratovščina v krizo. Član Franc Novak je januarja 1933 predložil razid bratovščine in razdelitev njenega premoženja. Jožef Brenčič, Tomaž Habe, Franc Homovec in Ivan Oblak so razpustu nasprotovali. Četudi bi vsi drugi bratovščinarji odstopili, bi oni ostali še naprej njeni člani, ker je bratovščina stara že 126 let, ima bandero v cerkvi sv. Trojice, v vrhniški hranilnici in posojilnici 1347 dinarjev, pri vodji bratovščine pa še 236 dinarjev.

Bratovščina je prenehala z letom 1940.

79. Sveta brata Krišpin in Krišpinijan. (Vir: splet.)

Opombe

- 1 Anton Koblar, Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1516. Izvestja muzejskega društva na Kranjskem. V, Ljubljana 1895, str. 80–82.
- 2 Bratovščine sv. Rešnjega telesa so stare in so v času reformacije mnogokje zamrle, v času rekatolizacije pa so bile obujene in marsikje na novo ustanovljene. Po poročilu ljubljanskega škofa Svetemu sedežu leta 1667 je taka družba obstajala že pri večini cerkva.
- 3 Ana Lavrič, Bratovščine na Kranjskem leta 1773. Arhivi, letnik 37, 2014, št. 1, 109–.
- 4 Ana Lavrič, Bratovščine v ljubljanskih škofijskih protokolih 17. in 18. stoletja; Arhivi, letnik 36, 2013, št. 1, str. 42.
- 5 Marijan Marolt (Dekanija Vrhnika II, Topografski opis, Ljubljana 1929, str. 43) postavlja bandero čevljarke bratovščine s podobama sv. Trojice in sv. bratov Krišpina in Krišpiana v sredo 19. stoletja. Bandero je med drugo svetovno vojno, ko se je v cerkev sv. Trojice naselila italijanska vojaška enota, izginilo.
- 6 Neznana roka je, po barvi črnila sodeč, leta 1844 označila s križcem 18 imen članov, ki so umrli.
- 7 Seznam, napisan na hrbtni strani izkaza o uporabi električnega toka, ki ga je Josipu Arharju izstavila Zadržna elektrarna Vrhnika, je vložen v bratovščinski knjigi.